

доступу :http://library.uipa.kharkov.ua/library/Documents/BolonProz/3/3_11.htm 2. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.02 № 2984-III // ВВР. – № 20. – Ст. 134. 3. **Рябов А.** Каждая профессия имеет свои штампы / А. Рябов // Директор школы. – 2004. – № 10. – С. 44–47. 4. **Скаткин М. Н.** О критериях эффективности и качества завершённых научно-педагогических исследований / М. Н. Скаткин // Советская педагогика. – 1980. – № 5. – С. 24–48. 5. Указ Президента України від 17. 02. 2004 р. № 199 / 2004 «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/199/2004>.

УДК 378.147:811.111 (07)

Людмила Коржова, Олена Катеруша

СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ У СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Коржова Л. С. Катеруша О. В. Стан проблеми формування вмінь міжкультурного спілкування у студентів у педагогічній теорії та практиці.

У статті розглянуто стан проблеми формування вмінь міжкультурного спілкування у студентів в педагогічній теорії і практиці. Виокремлено у змісті комунікативної компетенції складники: когнітивну, лінгвістичну, інформативну, прагматичну, культурологічну компетенції. Проаналізовано зміст складників культурологічної компетенції: аутокомпетенції, міжкультурного спілкування, міжкультурної адаптації.

Ключові слова: міжкультурне спілкування, комунікативна компетенція, культурологічна компетенція, міжкультурна адаптація, аутокомпетенція.

Коржова Л. С. Катеруша А. В. Состояние проблемы формирования умений межкультурного общения у студентов в педагогической теории и практике.

В статье рассматривается состояние проблемы формирования умений межкультурного общения у студентов в педагогической теории и практике. Выделены в содержании коммуникативной компетенции составляющие: когнитивную, лингвистическую, информативную, прагматическую, культурологическую компетенции. Проанализировано содержание составляющих культурологической компетенции: аутокомпетенции, межкультурное общение, межкультурной адаптации.

Ключевые слова: межкультурное общение, коммуникативная компетенция, культурологическая компетенция, межкультурная адаптация, аутокомпетенция.

Corjova L. S. Katerusha A. V. condition problems of formation of intercultural communication skills of the students in educational theory and practice.

The article considers the state of the problem of formation of cross-cultural communication skills among students in educational theory and practice. Highlighted in the content of communicative competence components: cognitive , linguistic , informative , pragmatic distinctive cultural competence. A content analysis of the components of cultural urological competence: autokompetentsii , intercultural communication , intercultural adaptation.

Key words: intercultural communication , communicative competence , cultural competence , intercultural adaptation, autokompetentsiya .

Проблему міжнаціональної взаємодії культур як самостійний напрям було окреслено у XIX ст. в етнології та етнопсихології. Однак, у 60–70х роках XX сторіччя вона стала особливо актуальною у зв'язку з виникненням транснаціональних корпорацій, дослідженнями у галузі масових комунікацій та масової культури. У відповідь на дані соціальні процеси уряд Сполучених Штатів Америки створив у 40-х роках Інститут Служби за кордоном, який очолив лінгвіст Едвард Холл, (є основоположником навчальної дисципліни «міжкультурна комунікація» та сучасних досліджень в області міжкультурного спілкування).

У 70–80х роках розпочинають роботу відділення міжкультурної комунікації у європейських університетах Мюнхена і Єни. Аналіз літературних джерел, у яких розглядається міжкультурне спілкування в українській та російській науках і системах освіти вказує на те, що постановку порушеної проблеми та запровадження курсу «Міжкультурна комунікація» у мовних ВНЗ було ініційовано викладачами іноземних мов, які першими усвідомили, що для спілкування з представниками різних культур недостатньо одного володіння іноземною мовою.

Одним із способів розв'язання проблеми було запровадження у мовні ВНЗ нової дисципліни «Країнознавство», в якому домінує теоретичний компонент, що є недостатнім для безконфліктного спілкування з представниками інших культур. Отже, соціальні проблеми та досвід запровадження спеціальних дисциплін спричинили необхідність у науково-теоретичному узагальненні змісту та методів навчання взаємодії і взаєморозуміння представників різних культур.

У 70-ті роки, як відповідь на соціальні потреби, широкого поширення набуває комунікативна лінгвістика, ключовим поняттям якої стає комунікативна компетенція. Термін «компетенція» був уведений М. Хомським [1] і трактувався ним у вузько лінгвістичному сенсі. Його тлумачення цього поняття зазнало критики. На противагу було запропоновано поняття комунікативної компетенції як здатність правильно використовувати мову у різноманітних соціально-детермінованих ситуаціях. У теорії та практиці вищої освіти термін «комунікативна компетенція» зазнав деяких уточнень і на сучасному етапі охоплює кілька складників.

Д. Хаймз [2] об'єднував цим поняттям граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну, стратегічну компетенцію. А. Холідей [2] розглядав її як внутрішню готовність і здатність до мовного спілкування. Л. Бахман [2] найбільш детально описав комунікативну компетенцію, включаючи мовну, дискурсивну, мовленнєву, прагматичну, суспільно-лінгвістичну, стратегічну і розумову компетенцію.

В. Соколова [4] і М. Фаснова [6] трактують поняття «комунікативна компетенція» як сукупність знань, умінь та навичок у сфері вербальних і невербальних засобів, що необхідні для розуміння інших та породження власних програм мовної поведінки, які є адекватними цілям, сферам та ситуаціям спілкування.

Нині зміст терміну «комунікативна компетенція» доповнено правилами етикету спілкування, зумовленими культурними нормами.

Узагальнивши усі накопичені дані з проблеми комунікативної компетенції, можна позначити такі її компоненти:

- когнітивна компетенція;
- лінгвістична компетенція;
- інформативна компетенція;
- прагматична компетенція;

– культурологічна компетенція.

Визначальним пунктом нашого дослідження є культурологічна компетенція та її структура. Культурологічна компетенція становить поєднання поведінки, установлень і стратегій, що дозволяє індивідуумам, організаціям і системам працювати в умовах міжкультурного навколишнього середовища. Виходячи з визначення наведеного поняття, очевидно, що воно розповсюджується також і на стосунки між людьми різних субкультур у межах однієї культури. Проаналізувавши матеріали, можемо визначити такі компоненти культурологічної компетенції:

- аутокомпетенція;
- міжкультурне спілкування;
- міжкультурна адаптація.

Аутокомпетенція передбачає спілкування зі своїм власним «культурним я» як культурну саморефлексію. Базисні цінності певної культури і різноманіття соціальних ролей, знань, норм, що спираються на них під час їх засвоєння особистістю, визначають її самоідентифікацію, самооцінку як таку, що належить до певної соціальної та етнічної спільноти. Цей компонент культурологічної компетенції охоплює знання історичних, географічних, економічних, суспільно-політичних та соціальних реалій своєї країни, знання про головні її історичні етапи, знання культури, традицій, звичаїв, а також володіння культурними навичками, що зумовлюють власну поведінку.

Аутокомпетенція полегшує процес формування вмінь міжкультурного спілкування. По-перше, студенти мають певний лінгвістичний досвід, який характеризується синтезом знань, умінь та навичок у рідній мові, вони мають сформовані вміння спілкування; по-друге, у процесі оволодіння власною культурою у студентів формується уявлення про способи вивчення й оволодіння культурною спадщиною; по-третє, студенти мають уявлення про національний стиль спілкування. Такий досвід полегшує не тільки оволодіння головними видами мовленнєвої діяльності, але й допомагає за короткий термін виробити вміння та навички міжкультурного спілкування на більш високому рівні.

Поняття «міжкультурне спілкування» запозичено педагогікою з етнології. Базуючись на етнологічній трактовці, з позиції педагогіки поняття «міжкультурне спілкування» сприяє усвідомленню й розумінню у процесі здійснення міжкультурного спілкування. У результаті педагогічного впливу особистість студента формується і розвивається в повноцінному суб'єкта міжкультурного спілкування, здатного здійснити його на усвідомлюваному рівні.

Міжкультурна адаптація – це процес входження до іншої культури, засвоєння її норм, цінностей, зразків, поведінки. Міжкультурна адаптація пропонує подолання культурного шоку, сутність якого полягає у невідповідності звичних культурних норм незвичним.

Міжкультурне спілкування перебуває у центрі уваги нашого дослідження. Проблеми міжкультурного спілкування, національно-культурні особливості тієї чи іншої нації, необхідність виховання відвертості і толерантності у стосунках із іноземними партнерами розглядаються у працях вітчизняних та іноземних науковців. Дослідники І. Халєєва, С. Терміносова, В. Сафонова дефінують поняття «міжкультурне спілкування», розглядають принципи культурознавчої освіти засобами іноземних мов, аналізують міжкультурну взаємодію з етнопсихологічної та лінгвістичної точок зору.

У перерахованих роботах вищеперелічених авторів надається різне трактування поняття «міжкультурне спілкування», однак, в усіх працях наголошується на

необхідності усвідомлення здійснення даного процесу. І. Халєєва [7] визначає міжкультурне спілкування як сукупність специфічних процесів взаємодії партнерів зі спілкування, які належать до різних культур і мов та визнають той факт, що кожен із них є «іншим» і розуміють «іншерідність» свого партнера зі спілкування.

В. Сафонова [3] трактує надане поняття як функціонально зумовлену комунікативну взаємодію людей, які виступають носіями різних культурних товариств у силу усвідомлення ними чи іншими людьми їх належності до різних геополітичних, континентальних, регіональних, релігійних, національних та етнічних товариств, а також до соціальних субкультур.

У працях П. Шихірева [8] і В. Сухарева [5] розглядаються особливості ділового стилю спілкування представників різних культур.

Дослідники Е. Холл, М. Холл, Г. Фішер розкривають національно-культурні особливості спілкування окремих країн, описують зразки поведінки представників конкретних культур, надають рекомендації щодо будування лінії поведінки з людьми тих чи інших національностей.

Так, наприклад, Е. Холл [10; 11] аналізує національно-культурні відмінності у використанні невербальних засобів спілкування й надає конкретні поради щодо того, як поводитися в різних країнах світу.

Г. Фішер [9] здійснює детальний аналіз міжнародних перемов, розглядаючи їх стратегію і тактику.

Аналіз літературних джерел іноземних дослідників із проблематики міжкультурного спілкування свідчить про їх інформативну насиченість і змістовність, ґрунтовне вивчення національно-культурних особливостей конкретних націй та їх відмінностей від інших, що є важливим задля оперативного отримання інформації про ту чи іншу культуру.

Роботи іноземних (американських) авторів надають величезний матеріал та можливості для самоосвіти і саморозвитку, самостійної роботи студентів у галузі міжкультурної взаємодії. Водночас праці недостатньо повно розкривають проблематику міжкультурного спілкування з педагогічної точки зору, не відокремлюють поняття «міжкультурне спілкування» як таке, що орієнтоване на ділову сферу міжкультурного спілкування, не повною мірою враховують можливості взаємодії власної та іншої культури.

Вищезазначене дозволило нам дійти висновку, що проблематика міжнаціональних відносин розглядається також істориками і економістами, причому, останні закликали аналізувати економічні явища з культурно-історичної точки зору. Дослідження національної ідентифікації, національних відмінностей, засад і принципів міжнаціональних взаємодій було оформлено в окремі науки: етнологію, етнопсихологію, лінгвокультурологію.

Комунікативна компетенція становить складне, багатокомпонентне утворення, що підлягає вивченню різними науками. Сформована комунікативна компетенція передбачає досягнення соціальної і психологічної інтеграції з іншою культурою, коли кожна із сторін, що взаємодіють, зберігає свою культуру, але одночасно встановлює щільні зв'язки між собою.

Проблема міжкультурного спілкування широко досліджується та висвітлюється нині у педагогіці, однак, слід константувати недостатню увагу до рідної культури та її взаємозв'язку з іншомовною культурою у процесі формування вмінь міжкультурного спілкування.

Література

1. Гез Н. Н. Формирование коммуникативной компетентности как объект зарубежных методических исследований / Н.Н. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – №2. – С. 17–24. 2. Методы системного педагогического исследования. – Л.: ЛГУ, 1980. – 172 с. 3. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В.В. Сафонова // Иностранные языки в школе. – 2001. – №3. – С. 17–23. 4. Соколова В. В. Культура речи и культура общения / В. В. Соколова. – М.: Просвещение, 1995. – 191 с. 5. Сухарев В. А. Этика и психология делового человека / В.А. Сухарев. – М., 1997. – 400 с. 6. Фаенова М. О. Обучение культуре общения на английском языке: [науч. теор. пособие] / М.О. Фаенова. – М.: Высшая школа, 1991. – 144 с. 7. Холеева И. И. Основы теории обучения пониманию иностранной речи / И.И. Холеева. – М.: Высшая школа, 1989. – 236 с. 8. Шихирев П. Н. Проблемы исследований межгрупповых отношений / П.Н. Шихирев // Психологический журнал. – 1992. – Т.13. – №1. – С. 15–23. 9. Fisher G. International Negotiation: A Cross-Cultural Perspective. – Yarmouth, ME: Intercultural Press, 1980. – 218 p. 10. Hall E., Hall M. Hidden Differences Studies in International Communication How to communicate with the Germans. – Hamburg: Stern Magazine, 1983. – 163 p. 11. Hall E., Understanding Cultural Differences : Germans, French and Americans. – Yarmouth, ME: Intercultural Press, 1990 – 261 p.

УДК 133.2:37.015.2

Людмила Ключова

САМОПІЗНАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Ключова Л. С. Самопізнання як основа професійно-етичного розвитку педагогічних працівників.

У статті проаналізовано зміст поняття «самопізнання», його значення для професійно-етичного розвитку педагогічних працівників. Висвітлено роль образу Я-концепції для виявлення позитивних якостей особистості. Педагогу запропоновано самостійно визначати рівень професійно-етичного розвитку за допомогою: 1) анкетування, 2) тестування, 3) НЛП-методик, 4) виконання творчих завдань. Розглянуто НЛП-методику визначення типу особистості та можливості її використання педагогічними працівниками у фаховій діяльності. Складниками самопізнання визначено: самоаналіз (рефлексію), самооцінку, самоконтроль, саморегуляцію. Запропоновано вважати самопізнання трудомістким процесом щоденної праці педагога над собою.

Ключові слова: самопізнання, самоаналіз, самооцінка, рефлексія, анкетування, тестування, НЛП-методика визначення типу особистості.

Ключева Л. С. Самопознание как основа профессионально-этического развития педагогических работников.

В статье проанализировано содержание понятия «самопознание», его значение для профессионально-этического развития педагогических работников. Освещено роль образа Я-концепции для выявления положительных качеств личности. Педагогу предложено самостоятельно определять уровень профессионально-этического развития с помощью: 1) анкетирования, 2) тестирования, 3) НЛП-методик, 4) выполнения творческих заданий. Рассмотрено НЛП-методику определения типа